

PHILIPP CAUDELLA MAGYAR TÁNCAI

Amikor a Magyar Tudományos Akadémia *Studia Musicologica* című zenetudományi folyóiratának 21. kötete (1979) közölte a verbunkos zene forrásait számba vevő bibliográfiai kísérletem első részét,¹ László Ferenc zenetörténész felhívta figyelmemet arra, hogy Anton Wranitzky morva származású bécsi zeneszerző magyar tánca (Alla Ungarese — *i. m.* 15. sz.) Philipp Caudella zongoraiskolájának zenei példái között is szerepel (27. sz.). Mivel erről a zongoraiskoláról nem volt tudomásom (háromkötetes *Zenei lexikonunk* sem említi), kíváncsian nyúltam a *Zenetudományi írások* 1980-as kötetéhez, hogy a jeles zongoraművész, zeneszerző és pedagógus életével és munkásságával közelebbről megismerkedjem.² De meg azért is, hogy az Erdélyre vonatkozó zenetörténeti kutatás legújabb adataival szembesítsek egy régi, még Mátray Gábortól származó információt.

Miről is van szó?

A budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola könyvtárának a régi Nemzeti Zenedéből származó muzeális anyagában (M 1017 jelzettel) található egy 7 lap terjedelmű, haránt 2° alakú kottanyomtatvány. Címlapjának betűhív szövege:

HONGROISE / pour le / Piano-Forte / dediées / A Monsieur /

DE GÖRÖG / Commandeur de l'Ordre de St. Etienne, Chambellan, /
et Conseiller Actuel de S.M.I. R.A.³

Tehát nincs feltüntetve sem a szerző, sem a kiadó neve, sem pedig a kiadás helye és éve. Ám a címlapon a következő — megállapíthatón Róthkrepf (Mátray) Gábortól, az 1840-ben alapított Hangászegyesületi Zenede, a későbbi Nemzeti Zenede első igazgatójától származó — kézírásos bejegyzés olvasható: *par Mrs. le Colonel de Dótzty. 1829. / composées à Hermannstadt 1825. par Mr. / Gudéla [!] Maître de Musique.* Mátray már korábban megemlékezett a műről; a *Tudományos Gyűjtemény* 1830. évf. IV. kötetében (45. l.) ezt írta róla: „[...] Kiadta M. Obester Ur, a' Compositor Gudéla néhai N. Szebeni Hangász volt.“ A kortárs Mátray tehát úgy tudta, hogy a három „magyart“ Caudella komponálta — a két név mögött álló személy azonossága nem lehet kétséges —, mégpedig 1825-ben Nagyszébenben, s 1829-ben, tehát a szerző halála után, Dótzty ezredes adta ki. Ezek az adatok a Caudellára vonatkozó irodalomban mindmáig ismeretlenek voltak. A Gudéla—Caudella névazonosság alapján tehát Caudella műjegyzéke újabb tétellel gazdagodik, amely I:7 jelzettel a Zongoraművek csoportjának végére kerül.

Nem lenne érdektelen, ha a további zenetörténeti kutatás kiderítené: ki volt Dótzty ezredes, milyen kapcsolatban állt Caudellával, s mi lehetett az oka annak, hogy a zeneszerző nevét nem közölték? Az ajánlással megtisztelt személyre vonatkozóan már most sem nehéz egyet-mást elmondani. Görög Demeter (1760—1833) császári és királyi kamarás, udvari tanácsos, a Szent István-rend középkeresztjének a birtokosa, a Magyar Tudós Társaság tiszteletbeli tagja volt — mint az részben az ajánlás szövegéből is kiderül. Fiatalon került Bécsbe, ahol a *Hadi és más ne-*

vezetes történetek, majd a *Magyar Hirmondó* című folyóiratot szerkesztette. 1787-től 1795-ig ifj. gróf Kolonics László, utána csaknem hét esztendeig herceg Esterházy Mihály fia, Pál, majd a császári főhercegek nevelője. Aulikus beállítottsága ellenére a magyar nyelv, irodalom és művelődés — többek között a zene — lelkes szellemi és anyagi támogatójaként ismerték és tisztelték kortársai.⁴ Föltehetően a *Hongroise* kottája is az ő jóvoltából jelent meg. Adatokkal ugyan egyelőre nem bizonyítható, de nagyon valószínű, hogy Caudellának bécsi tartózkodása idején (kb. 1797—1810) alkalma volt megismerkedni Göröggel, és viszont: a főúri körökben gyakran megforduló nevelő is hallhatott gróf Esterházy Mihály (1783—1874) zenetanáráról, Kurakin herceg orosz nagykövet karmesteréről. Görög zeneszeretetére, illetve a magyar (verbunkos) zenével való kapcsolatára vet világot a következő kis történet. A pesti Redutban 1788. január 31-én tartott farsangi bálon megjelent Ferenc főherceg és hitvese is „szép magyar ruhában“. Ekkor egy „álorcás magyar“ — akiről később nyilvánossá vált, hogy nem más, mint Görög Demeter — egy sorozat táncnótát (*Contredanses Hongroises pour la Clavecin*) nyújtott át Erzsébet főhercegasszonynak. A *Hadi* [...] történetek később beszámolt arról, hogy „a főhercegnének igen megtetszettek a nóták, és gyakorta is mulatta magát vélek a klávikordiumán“⁵. A lap 1790-ben közölt is párat ezekből a táncokból, amelyek egyébként csak kéziratban maradtak fenn a bécsi Österreichische Nationalbibliothek zenei gyűjteményében.⁶ A Caudellának tulajdonított táncok ajánlásának tehát reális alapja volt.

Amikor ezek a magyar táncok készültek, a „virtuóz triász“ tagjai közül már csak Bihari volt életben, de pályája lehanyatlóban. A legsikerültebb verbunkosokat ez idő tájt Mohaupt Ágoston és Ruzitska Ignác gyűjteményei (*Nemzeti Magyar Tántzok, Magyar Tánczok* [...] *Veszprém Vármegyéből*) is terjesztették. Bízvást feltehetjük, hogy Caudella előtt nem voltak ismeretlenek sem ezek, sem pedig a Pesten és főleg Bécsben megjelent egyéb kiadványok, s egyeseket tanítványaival is játszatott — 1814—17-ben (?) báró Wesselényi Farkas családi muzsikusa Kolozsvárt és Hadadon! —, hiszen a magyar táncok nagyon népszerűek voltak. Olyannyira, hogy a bécsi kisebb zeneszerzők s a Magyarországon működő idegen származású muzikusok is szívesen komponáltak magyar táncokat. Ha erre gondolunk, szinte természetesnek vehetjük, hogy Caudella is megpróbálkozott velük.

A táncok változatos felépítésűek. Az első (*Andante* — C-dúr) visszaterő szerkezetű, Da Capo-forma nyolcütemes zárórészszel (quasi Coda), összesen 56 ütem terjedelmű. A második (*Andante* — C-dúr) a legrövidebb, mindössze 24 ütem; kéttagúnak is felfogható (az egyes tagok a szokott módon ismétlőjelben), mert a harmadik tag figurális jellegénél fogva nem tartozik szervesen az előzményekhez (a 2. és 3. tagot legfeljebb az teszi egymáshoz hasonlóvá, hogy mindkettőnek alapja a megisméltelt V—I—V—I harmóniasor). A korabeli magyar táncdarabok egy része *Figura* címmel közli az ilyen jellegű zárórészeket. A 68 ütemből álló harmadik tánc (*Andante maestoso* — a-moll) — kétségtelenül a legsikerültebb a három közül — Maggiore és Minore részekkel bővül, s a 16 ütemes zárórészszel (quasi Coda, *Figura*) fejeződik be. Mindhárom tánc zenei magvát klasszikusan felépített periódusok alkotják; anyagukat te-

kintve leginkább az *a/a'* és *a/b* képletekkel jelölhető periódusok fordulnak elő. Az előbbire példa az 1. tánc középrészének variálva megismételt periódusa, a 2. tánc első periódusa, a 3. tánc és a Maggiore első periódusa; az utóbbira az 1. tánc első és második periódusa. Az 1. tánc első periódusának utótagja az V. fok hangnemében (G-dúr) szólal meg, a többiek megmaradnak a főhangnemben. Sajátos fogás, hogy ennek az utótagnak kezdő motívumával indul a második periódus előtagja is a C-dúr dominánsaként, s a két periódus 3. üteme is azonos. Rendhagyó a 3. tánc második tagja: egymástól különböző három négy ütemes részre tagozódik; az első C-dúrból indul, s az a-moll V. fokán áll meg, a második E-dúrban záródik, de mindjárt bele is olvad a harmadik rész a-moll tonalitásába. A kevésbé exponált részek, mint a 2. tánc második tagja, a 3. táncban a Maggiore második fele és a Minore, valamint a Coda-, illetve Figura-jellegű zárórészek (2. és 3. tánc) lazább szerkesztésűek: hiányzik belőlük a zárlatok fokozati különbségének (félzárlat-egésszárlat) szorosabbra összefűző ereje. Különösen feltűnő ez a 3. tánc Minore-jában, ahol is négyszer hangzik fel ugyanaz a négy ütem tonikai zárattal, s csak az utolsó tér el dallamilag a többiektől. Ez a kompozíciós megoldás a korabeli magyar verbunkos táncok népies, sorszerkezetes válfaja felé mutat.

Végül itt közöljük a táncok 1—4. ütemének dallamát egyeztetés céljából; hátha egyszer előkerül Caudella eddig ismeretlen szerzeményének példánya máshonnan is, vagy kézirat másolata, esetleg az eredeti kézirat maga.

Andante

Andante

Andante maestoso

JEGYZETEK

¹ *Die Quellen der „Verbunkos-Musik“. Ein bibliographischer Versuch.* A) Gedruckte Werke I. 1784—1823. *Studia Musicologica* 21/1979, 151—217.

² László Ferenc: *Adatok Philipp Caudella életrajzához.* In: *Zenetudományi írások.* Szerk. Benkő András. Buk. 1980, 120—152.

³ A címet utólag kézírással kiegészítették a tényleges tartalomnak megfelelően: 3. / HONGROISES...

⁴ Bővebben lásd Molnár József: *Görög Demeter (1760—1833).* Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei. 30. sz. Szerk. Dankó Imre. Debrecen, 1975.

⁵ Major Ervin: *Magyar elemek a 18—19. századi európai zenében.* A Magyar Muzsika Könyve. Bp. 1936, 9.; Molnár: i. m. 6.

⁶ Némelyik táncdallam változata később másutt is megjelent, így Ossowsky fel dolgozásában és az *Originelle Ungarische Nationaltänze* 3. füzetében.